„Radomer-Kielcer Leben" 43 [383] „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem." VIII-ער יאהרגאנג פרייז 25 גראשען

ראדאמער-קעלצער לעבען

היינט 10 זייטן.

Radom, dnia 6 LIST. 1931 r.

ראדאם, פרייטאג כ״ו חשון תרצ״ב

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאנסען - פרייז:

איין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
" " " אין " 60
" " " נאכ׳ן " 25

די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאלטען 8 שפאלטען
" אין טעקסט 4

חברים לדעה ולעבודה מביעים בזה את רגשי השתתפותם

בצערו הגדול של החבר **משה בקמן** למות עליו אביו

ר׳ שמואל נ. ע.

אבלך – אבלנו!

המקום ינחמך בתוך שאר אבלי ציון וירושלם!

הועד של ההסתדרות הציונית ברדום.

הועד המקומי של קרן היסוד.

עטופי יגון עומדים אנו על יד קברו הפתוח של אבי חברנו

משה בקמן

ר׳ שמואל נ. ע.

מצא נחומים בעבודתך הפוריה

על שדה גאולת הארץ.

הועדה המאוחדת

לקרן קימת ישראל ברדום.

מ-ר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

דעם ה׳ **יעקב באקמאן** און **פאמיליע**

צוליעב דעם טויטס פון זייער חשוב׳ען **פאטער**

ר׳ שמואל באקמאן ז״ל

זאל איהם די ערד לייכט זיין.

ראט, פערוואלטונג און פערסאנאל

פון קרעדיט-קאאפעראטיוו פאר האנדעל און מלאכה

ראדאם, פלאץ 3-ער מאי

לחבר ועדתנו איש רב-הפעלים מר **משה בקמן**

למות עליו אביו

ר׳ שמואל נ. ע.

מביעים בזה את רגשי השתתפותנו העמוקים בצערו

הועדה של הספריה ע״ש יצחק גרינבום

ע״י ההסתדרות הציונית ברדום.

את רגשי השתתפותנו הננו מביעים לחברינו וידידינו

ה״ה **משה ויעקב בסמן**

למות עליהם אביהם

ר׳ שמואל נ. ע.

בילה ומרדכי יהודה פישמן.

Gabinet kosmetyczny

F. GOLSZTAJNÓWNY

zostal otwarty

Wszelkie zabiegi

wchodzące w zakres racjonalnej kosmetyki.

PIŁSUDSKIEGO 13 m. 6.

Regina Blochówna — Moryc Borensztajn
Kalisz. — Radom.

ZARĘCZENI

w październiku 1931 r.

Dr. S. HERTZ

אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען

האט זיך איבערגעצויגען

אויף לובלינער 34 — (פראנט, I שטאק).

דערמיט מאכען מיר בעקאנט דאס עס זענען געעפענט געווארען

העברעא׳ישע אווענד קורסען

אייגשרייבונגען ווערען אנגענומען יעדען טאג פון 8 אווענד

אין אייגענעם לאקאל זשעראמסקי 21

פרייזען צוגענגליכע — פרייזען צוגענגליכע

ברית תרומפעלדאר ראדאם.

דער מבול פון נייע שטייערן.

די געזעלשאפט, וואס איז געטראפען פון קריזיס, ווענדעט אלץ אפטער איהרע בליקען צו דער שטייער-מאכט, ערווארטענדיג פון איהר א מילדערונג פון דער לאגע דורך א געהעריגע שטייער פאליטיק. און געראכט וואלט זיך, אז דאס אונאויפהערליכע רופען פון דער געזעלשאפט וועגען א שטייערען ענטלאסטונג, אז די בעדראהטע ווירטשאפט וועט ענדליך איבערצייגען דאס פינאנץ מיניסטעריום. די רעגירונג וועט זיך ענדליך דעצידירען און וועט קומען מיט א רעפארם פון שטייערען סיסטעם וואס וועט מעגליך מאכען די נארמאלע עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פון די ווירטשאפטליכע פאזיציעס. אבער די געזעלשאפט טענה'ט איהרס און די רעגירונג טהוט זיך איהרס.

ווען דאס סוחר'טום און די האנדווערקער פאדערען עס זאל בעזייטיגט ווערען די אונגלייכמעסיגקייט אין דער בעשטייערונג, ענטפערט די רעגירונג, אז די ווירטשאפטליכע לאגע ערלויבט נישט דורכצופיהרען א רעפארם פון שטייער-סיסטעם. ווען מיר זאלען אננעהמען, אז עס איז ווירקליך אזוי, דאן טאר מען נישט אין דער צייט, ווען דאס ווירטשאפטליכע לעבען שטארבט אב פארלעגען דעם סיים א גאנצען קראנץ פון נייע שטייערען. א מבול פון שטייער-פראיעקטען, וואס זעהען פאראוס נייע שווערע בעלאסטונגען, איז אראבגעפאלען אויפ'ן לאנד.

די רעגירונג האט אנגעהויבען די נייע בעלאסטונגען פון א קריזיס שטייער. דאס איז די הוספה צום הכנסה-שטייער און דארף ברענגען אנ'ערך 44 מיליאן א יאהר. דער צווייטער שטייער אין דער שטייער פון אונבעוועגליכע פערמעגענס, וואס העכערט די ביזיעציגע סטאווקע פון 7 אויף 10 פראצענט. די רעגירונג קלערט דערפון צו בעקומען 20 מיליאן. דער שטייער פון טאנטיעמעס, דער איינציג גערעכטער, דארף אריינברענגען 10 מיליאן.

אבער דערמיט ענדיגט זיך נישט. דאס איז ערשט דער אנהויב. עס פליסען אריין אין סיים אלץ נייע פראיעקטען פון שטייערען. די שטעמפעל אבצאהלען וועלען געהעכערט ווערען און דאס דארף ברענגען אנ'ערך 50 מיליאן. ס'איז פאראויסגעזען א העכערונג פון לאקאל-שטייער וואס דאס זאל בדענגען א 30 מיליאן.

דער געהעכערטער שטייער פון וויין, מעד און ביער דארף געבען 26 מיליאן ס'איז פאראויסגעזעהען א שטייער פון עלעקטריע און הייבען, די אריינגעטראגענע שטייער-פראיעקטען דארפען ברענגען א סומע פון 150 מיליאן.

כדי זיך צו בערעכטיגען אט די נייע שטייער-בעלאסטונגען, ערקלערט די רעגירונג. אז זי זעהט פאראויס אין דער נאהענסטער צייט הנחות אין אומזאץ שטייער. דער מלוכה-אוצר מוז בעקומען א רעקאמפענסאטע, אויב דאס פינאנץ מיניסטעריום האט זיך דעצידירט צו הנחות אין אומזאץ-שטייער. אלזא עס געהט דא נישט וועגען א גרינדליכע רעפארם פון דאזיגען אנטיווירטשאפטליכען שטייער, נאר וועגען הנחות און דאס—ביסלעכווייזע, וואס זאלען צולענט ווערען אויף א רייה יאהרען.

געדאכט וואלט זיך, אז די רעגירונג זעהט שוין פאראויס אויפ'ן נאהענטען יאהר די הנחות אין אומזאץ שטייער אויף 150 מיליאן און דעריבער איז זי געצוואונגען צו זוכען רעקאמפענסאטעס אין אנדערע שטייערן. אבער עס ווייזט זיך ארויס, אז די הנחות אין אומזאץ שטייער דארפען אין נאהענטען יאהר אויפמאכען העכסטענס 40 מיליאן זל. אבער די פראיעקטירטע נייע לאסטען דארפען געבען דער מלוכה לכל הפחות פיער מאל אזוי פיעל, וויפיעל עס וועלען בעטרעפען די פראיעקטירטע הנחות און דאס רופט אן דער וויצע-מיניסטער זאוואדזקי רעקאמפענסאטעס.

לאמיר אננעהמען, אז דער האנדעל וועט קודם כל געניסען פון די דאזיגע הנחות אין אומזאץ שטייער; אבער צו וועט ער נישט אנשטאט די פירציג מיליאן צאהלען בעדייטענד מעהר? וועמען וועט קודם-כל טרעפען די רעפארם פון שטעמפעל-אבצאהל? די אבצאהלען טראגען אריין אין דער ערשטער רייה די סוחרים. דער לאקאל שטייער וועט שטארק א קלאפ טהון דעם סוחר, דעם הענדלער און דעם האנדווערקער. אין אנדערע לענדער, וואו די פינאנציעלע לאגע איז בעסער ווי ביי אונז, פראיעקטירט מען צו רעדוצירען דעם לאקאל-שטייער. ביי אונז, נישט קוקענדיג דערויף וואס מען ווייס, אז דער גרעסטער טייל לאקאטארען איז נישט אומשטאנד צו צאלן קיין דירה-געלד וועגן צאלן לאקאל-שטייער איז קיין רייד נישטא — קומט מען אין א צייט, ווען מען קאן זיך נישט ערלויבען אויף א שטיקעל ברויט, מיט א נייעם שטייער אויף די לאקאטארען.

די אפיציעלע סטאטיסטיקער זענען מודה, אז בלויז דער האנדעל צאהלט 32 פראצענט פון אלע שטייערען. אפילו די פיסקאליסטען—פערשטעהט זיך, ווען זיי פערטיידיגען נישט פערשידענע נייע שטייער פארשלאגען—אנערקענען, אז דעם גרעסטען טייל פון די שטייער לאסטען טראגט דער האנדעל, נישט געקוקט דערויף, וואס פוילען אלס דער עיקר אגראר-לאנד, האט א שוואך ענטוויקעלטען האנדעל. די נייע שטייערען וועלען בעלאסטען קודם-כל דעם האנדעל. דער שטייער פון עלעקטריע וועט זיך אברופען אויף די גשווילבער. קיינער וועט אט די נייע בעלאסטונגען נישט אזוי שטארק פיהלען ווי דער האנדעל.

דער גלייכגעוויכט פון בודזשעט קאן אבגעהיטען ווערען אהן נייע אנטי-ווירטשאפטליכע שטייערען. מען דארף נאר האבען מוט און רעדוצירען דעם בודזשעט פון דער מלוכה, מען דארף נאר וועלען צופאסען די עפענטליכע אויסגאבען צו דער פאקטישער צאהלונגס-קראפט פון די, אויף וועמענס פלייצעס עס פאלען קודם-כל די שטייער לאסטען.

מען דארף געדענקען, אז ס'איז נישטא קיין גלייכוויכט פון מלוכה בוד-

הער מיך אויס, מיסטער לאקש!...

א בריף פון א פוילישע „מאגנאט" צו א אמעריקאנער „קבצן".

אהובי ידידי מיסטער לאקש בק"ק נאיורעק!

ווי דו קענסט מיך בין איך נישט קיין נוקם ונוטר, כ'האלט נישט פון נקמה. ביי מיינע ערגסטע שונאים זוך איך נישט קיין נקמה, א סימן האסטו דאך, אז מיין שדכן לאבט נאך...

יא, אמת, איך האב פיינט נקמה, נאר אין דיר, מיסטער לאקש, האב איך דערלעבט א גרויסע נקמה. אי ברודערל האב איך אין דיר א נקמה! אז איך הער ווי ס'געהט דיר מיט דער פוטער אראפ. אז איך הער פון דיין מפלה, כאניץ איך פון שמחה.

ווער איז צו דיר, מיסטער לאקש, געווען גלייך? געדענקסטו, ווען דו ביזט געקומען קיין פוילען אין א פאר הויזען ווי די טאטעס און די מאמינארקע האט זיך געהאקעלט אין דיינע ברייטא פלייצעס און שיך האסטו געטראגען רויטע מיט ווייסע שפיצען און אויף יעדען פינגער דריי בריליאנטענע רינגען — געדענקסטו דאס?

און דיין שפראך? „יעס" און „נאן" און „מיסטער" און „לעדי" „טשאפ" און „ביזנעס" „סטריט" און „פיקטשע" און „בעפערס" — זאל איך אזוי וויסען פון דיר, מיסטער לאקש, ווי איך האב פערשטאנען וואס דו פאנפענסט אונטער דער נאז.

יא, מיסטער לאקש, ווי נאר דו ביזט די פוילישע גרענעץ איבערגעשטיגען האסטו באלד בעקומען א פאליפ אין דער נאז און דו האסט גענומען פאנפען אויף ענגליש,

איך האב צו דיר געטענה'ט: שלמה יונה, ווי לאנג איז ווי דו ביזט געשטאנען אויפ'ן ראדאמער פיש מארק און דו האסט געמאכט יעלות: „א צעהנער א פונט ווייבעלעך"! און איצט פאנפעסטו שוין אויף ענגליש און געהסט שוין רויטע שיך מיט ווייסע שפיצען?

געדענקסטו, מיסטער לאקש, ווען אונזערע פוילישע כלה-מיידלעך האבען זיך צו דיר געקלעבט ווי פליגען צו א טעלער האניג און דו האסט אלע צוגעזאגט חתונה צו האבען! געדענקסטו, ווי די ראדאמער כלי-כהנער" און „עסקנים" האבען זיך געבוקט צו דיין „עגל הזהב". ווי מ'האט דיך בעשריבען אין די „גאזעטן" מיט דיין „פיקטשע" און צום סוף ביזטו ענטקומען אהן א זייט געזונד? געדענקסטו נאך די צייטען, ווען פאר איין אמעריקאנער „לאקש" האסטו געגעסען צעהן טעלער פוילישע לאקשען מיט א האלבע גאנז צו? געדענקסטו, ווען ס'האט זיך צו דיר געיאוועט משפחה פון צעהנטען דור און דו ביזט געווארען קורצזיכטיג — האסט קיינעם נישט דערקענט? געדענקסטו דאס אלץ, מיסטער לאקש?

איצט זעה דיך אוועק גוטער ברודער און איך וועל דיר זאגען נביאות, וואס עס וועט זיין מיט דיר.

אמעריקא וועט אויפשטעלען א דרוק-מאשין און מ'וועט דרוקען דאלארס. צוערשט וועט מען דרוקען טויזענטער-דאלאר-שיינען, צעהן טויזענטער, הונדערט טויזענטער, מיליאנדלעך, צעהן מיליאנדלעך או"וו. דעם טערוש פאר אויפמאכען דאס טויער וועסטו געבען א מיליאן דאלאר, דעם פריזירער פאר אפראזירען וועסטו געבען דריי מיליאן „נא פיווא". די גולען וועלען דיר שווינדלען פאר די אויגען, דו וועסט דערדען וועגען מיליאנען און מיליארדען און וועסט נישט האבען שבת צו מאכען...

איבערנאכט וועלען אויפשטעהן נייע נייע פאבריקאנטען און סוחרים. דאק-

די יודען און די פאלקס-צעהלונג.

אין דער זעלבער צייט, ווען די פוילישע פרעסע רופט די בעפעלקערונג, צו א מאסענהאפטען אנטייל אין דער קונפטיגער פאלקס-צעהלונג מוז די יודישע פרעסע קומען צו דער יודישער בעפעלקערונג, נאך מיט א אנדערן אפעל, וועלכער אין ענג פערבונדען מיט דער אלגעמיינער פאלקס-צעהלונג, וואס וועט פארקומען אויף דעם גאנצען שטח פון דער פוילישער מלוכה, דעם 9 דעצעמבער ה. י. אין די צעהלונגס-בויגענס וואס וועלען בענוצט ווערען בעת דער פאלקס-צעהלונג איז דורכגעלאזען געווארען די רובריק „נאציאנאליטעט", כאטש ביי דער ערשטער צעהלונג, וואס איז פארגעקומען אין יאהר 1921, האט די רובריק פיגורירט, דאס סטאטיסטישע אננעהמען פונם נאציאנאליטעטען פראבלעם ליגט אין אינטערעס נישט נאר פון די בעטרעפענדע נאציאנאליטעטען נאר אייך אין אינטערעס פון דער מלוכה זעלבסט.

עס איז נישט גענוג דאס אריינשטעלען די רובריק „מוטער-שפראך", וואס איז אגב געשטאנען אין די בויגענס וואס זענען בענוצט געווארען אין יאהר 1621, נעבען דער רובריק „נאציאנאליטעטען", ווייל די מוטער שפראך, איז נישט דאס איינציגע קריטעריום צו בעצייכנען די נאציאנאליטעט-צוגעהעריגקייט פונ'ם בירגער. אויף דעם שטאנדפונקט שטעהען אויך די פרינציפיעלע פוילישע מלוכה געזעצען. די פוילישע קאנסטיטוציע אונטערשיידעט נאציאנאלע, אמונה און שפראך-מינדערהייטען (ארט. 110) און גאראנטירט יעדען בירגער דאס רעכט צוגעהערען צו דער נאציאנאליטעט, צו וועלכער ער פעררעכענט זיך. (ארט. 109) הייסט עס, אז די איינארדענער פון דער צעהלונג אינטערעסירט נישט די צאהל פון די נאצ אנאלע מינדערהייטען, זייערע לעבענס-פערהעלטנישען און מאכען דאס אוועק מיט א „האנד-בעוועגונג" אזוי ווי עס וואלט אין פוילען בכלל נישט עגזיסטירט קיין מינדערהייטס-פראבלעם, ווי עס וואלטען בכלל נישט עגזיסטירט קיין מינדערהייטס-טראקטאטען, געשלאסען דורך דער פוילישער מלוכה. אבער לאזען מיר דאס אין א זייט. דער חוב פון די יודישע סיים-פארשטעהער וועט זיין די ערלעדיגונג פון דעם ענין, כאטש עס איז כמעט אונמעגליך, אז עס זאלען פארקומען וועלכע עס איז ענדערונגען.

יעדע פאלקס-צעהלונג האט א אונגעהויערע בעדייטונג פאר דער בעטרעפענדער מלוכה און פאר איהרע בירגער. עס וועט נישט זיין איבריג צו דערמאנען, אז אויף דער פאלקס-צעהלונג פון יאהר 1921, שטיצען זיך 81 געזעצען. די וואהל-ארדינאציע, דאס צעטיילען אויף בעזונדערע וואהל-קרייזען, אויסמעסטונג פון שטייערן, דאס אנערקענען שטעדט אלס אויסגעטיילטע פון פאוויאט, פיימיק (miasta wydzielone) און אנדערע געזעצען און פעראָרדנונגען שטיצען זיך קוד סכל אויף די ציפערן פון דער בעפעלקערונג.

די יודען מוזען אנשטרענגען אלע כוחות, כדי די צעהלונג זאל ווייזען דעם אמת'ן בעשטאנד פון דער יודישער בעפעלקערונג, וואס בעוואוינט פוילען. עס מוז אנגעהויבען ווערען א אקציע בעוואוסטזיניג צו מאכען דעם יודישען בירגער, אז ערפילענדיג זיין בירגערליכען חוב. זאל ער שטעהען אויף דער וואך פון זיינע אינטערעסען. מיט דעם אדורכלאזען די רובריק „נאציאנאליטעט", ליידט ספעציעל די יודישע מינדערהייט, ווייל צוליב איהרע ספעציפישע פערהעלטנישען, וועט די רובריק „שפראך", נישט קענען פערטרעטען די פעהלענדע רובריק. עס וועט, למשל, א יוד אויפגעבען אלס זיין מוטער-שפראך, די פוילישע, וועט ער אויטאמאטיש פעררעכענט ווערען צו דער פוילישער נאציאנאליטעט. דאס הייסט, אז נאר די שפראך וועט דעצידירען וועגען דער נאציאנאליטעט-צוגעהעריגקייט פון דעם בירגער. צוליב אט דעם געפונען מיר זיך אין א ערגערע לאגע ווי די אנדערע מינדערהייטען. קודם כל דארפען מיר אפעלירען צום יודישען בירגער, אז ער זאל פאדערען צו שטעלען העבראאיש, אדער יודיש אלס זיין מוטער-שפראך, ווייל אויף דעם סמך, וועט דער מלוכה'שער סטאטיסטישער אמט און נאך איהם די מאסגעבענדע אינסטאנצען פעררעכנען די בירגער צו דער, אדער יענער נאציאנאליטעט.

דאס איז דער בירגערליכער און נאציאנאלער חוב פונ'ם בעוואוסטזיניגען יוד. דעריבער דארפען די היגע נאציאנאלע ארגאניזאציעס צוגלייך מיט דער יודישער פרעסע אנהויבען א אויפקלערונג'ס-אקציע, צווישען דער יודישער בעפעלקערונג און ערקלערען איהר די ראל פון א אביעקטיווע פאלק'ס-צעהלונג און איהר ווירקונג אויף אלע געביעטען צונ'ם מלוכה-לעבען.

פ. פישמאן.

40% ביליגער!

די נייעסטע — פאסאנען **מעבעל** פון פאלגענדע מאטעריאלען:

וונגערסקע יעשאן, זלאטא בושאזע, פיראמידען, זשעברא, מאכאן און יעשאן.

——— אויף גוטע בעדינגונגען. ———

דאס אלעס ווערט אויסגעפערטיגט ביי דער פירמע **קליין, זשעראמסקי 26**

זשעט ווען עס איז אונטערגעגראבען דער גלייכוויכט אין פריוואטען בודזשעט. דאס פוילישע דארף האט נישט קיין קאנסומענט, ווייל די שטאדטישע בעפעלקערונג, קודם-כל די סוחרים און די האנדווערקער, האבען נישט פארוואס צו קויפען. די פראיעקטירטע נייע שטייער-לאסטען וועלען ביז צום רעשט ליקווידירען דעם קאנסומענט פון דארף, זיי וועלען ברענגען צו א ווייטערדיגען און בעדייטענדער פערקלענערונג פון מארק. פאר אט דער רעקאמפענסאטע ווארנען מיר אונזערע פיסקאליסטען.

דר. פ. ראטענשטרייך.

טוירים וועלען האנדלען מיט מאנופאקטור, אדוואקאטען וועלען פאבריצירען הויזען-צייג, מלמדים וועלען פראדוצירען שיטערע זייף. באנקירען וועלען מאכען פאווידלע מיט מארמעלאדע, קצבים וועלען קויפען א פעקעל הויזען מיט רעק און דאס „פעקעל" וועט זיך ביי זיי הויבען איבער נאכט. ווער ס'וועט האבען א פעדער מיט א גראבען פינגער וועט שרייבען וועקסלעך אויף מיליאנען, אויף מיליארדען דאלארען און בעצאהלען וועט ער זיי מיט איין זלאטי...

פאר דער בערזע וועלען זיך דרעהען יודלעך מיט שטעקלעך און וועלען זוכען דעם „קורס", אלץ וועט געהן לויט'ן „קורס". דער בעקער וועט אניעהרען די ראשטשינע לויט'ן קורס, דער שוסטער וועט קלאפען די טשוועקעס — לויט'ן קורס, דער שניידער וועט גלעטען דעם „פשאדעק" לויט'ן קורס, דער דאקטאר וועט „זבאדען" — לויט'ן קורס, די אקושערקע וועט אננעמען א קינד — לויט'ן קורס, דער מלמד וועט אהיימשיקען די קינדער פון חדר לויט'ן קורס, דער קצב וועט אייך צוהאקען די זייטען — לויט'ן קורס, איהר וועט עסען — קורס, טרינקען — קורס, הימעל און ערד און קורס!... דו וועסט אזוי לאנג קורסעווען, ביז דו וועסט זיך אויסקורסעווען. די „מיליארדען" וועלען וואקסען און „ספעקל" וועט קריגען די סוכאטעס...

דעמאלט גוטער ברודער וועלען מיר ראדאמער „מאגנאטען" אנהויבען א „רעטונג'ס-אקציע" פאר אונזערע „מעראָרימטע" אמעריקאנער ברידער. מ'וועט צוזאמענרופען א קאנפערענץ פון „עזרה", „בית לחם" און פון „מלבוש ערומים", מ'וועט געשאפען ווערען א „דושאינט" מיט א גרונד-קאפיטאל פון א דריי ביז פיר הונדערט זלאטיס. מ'וועט שיקען „פוילישע פעקלעך" און „פוילישע מלבושים" קיין אמעריקא. אין אמעריקא וועט זיך שאפען א „פוילישער קאמיטעט" פון בעקאנטע אמעריקאנער „עסקנים", וואס וועט די פוילישע „פעקלעך" מיט די „פוילישע מלבושים" פערטיילען... פאר זיך און אנדערע ווייזען א פייג...

און דאן, א דאן, מיסטער לאקש, וועל איך מיר אויספרעסען די שבת'דיגע הויזען מיט א ברייטען פריש פאסאנירטען קאפעלוש, כוועל מיר אנטוהן א פאר „בלישטשאנצע גלעזלעך" אויף די פינגער, כ'וועל מיר לאזען אפדרוקען בריעף-בויגענ'ס מיט מיין פירמע, כ'וועל הייסען אויסמאלעווען פאבריקען מיט קוימענ'ס מיט מעדאלען — און הייָדא קיין אמעריקא!...

נו וועט עס זיך אביסעל טוהן אין אמעריקא! ראקפעלער, פארד און אנדערע אמעריקאנער „דלפנים" וועלען מיך אפווארטען ביי דער שיף ס'וועלען זיך שיטען דעלעגאציעס פון אלע חברות און אינסטיטוציעס, איך וועל מיר רויכערען אנ'עכטע פוילישע „פערפאר"-פאפיראס, און וועל אלע אויסהערען. דאן וועלען זיך נעמען שיטען קרובים, פריינד, לאנדסלייט, מאמעס וועלען קומען מיט כלה-מיידלעך. וואס זענען ראוי לחופה. די צייטונגען וועלען אפדרוקען מיין „פאדאכיזנע" אויף דער ערשטער זייט. רעדען וועל איך מיט „פשעפראשאם" און „בשעשטשעראדלא" מיט „צאלויעו דאנטשקי" און פאדאם דא נוג", מיט „אווסעם" און „פשאקרעוו", „אי טאק דאלעי". די אמעריקאנער וועלען זיך אזוי וואונדערן מיט מיין יודיש, ווי איך האב מיך געוואונדערן מיט דעם יודיש, וואס מיסטער לאקש האט מיט עטליכע יאהר צוריק נעפאנפעט אין ראדאם. און אז איך איך וועל האלטען ביים צוריקפאהרען קיין „יוראפ", וועל איך ארויסנעמען א טשעק-ביכעל פון פאלק'ס-באנק אף ראדאם און וועל טיילען טשעקען „נא פראווא" און „נא ליעווא"...

יא, מיסטער לאקש, האב איך אין דיר דערלעבט א נקמה!...

י. אבערזשאנעק.

טאג-בוך
פון א ראדאמער זעלבסטמערדער

נאכדעם ווי ס'איז איבערגעריסען געווארען די זילבערנע האכצייט ביי דער הערשאפט סאמעלסאהן און איך האב זיך אומגעקעהרט א היים מיט מיין פרוי איז ווי נאר כ'האב איבערגעטרעטען די שוועל פון מיין יואהנונג בין איך ארויס מיט א גרויסען סקאנדאל. איך האב זיך שוין מעהר נישט געקאנט בעהערשען. איך בין געווען אנגעביטערט, דערשלאגען ביז די טיפסטע טיפעפנישען פון מיין נשמה. כ'בין שוין פינאנציעל געווען איינגעבראכען און צושמעטערט. איבער-ראל אין אלע סוחרישע קרייזען האט מען שוין געוויסט, אז כ'בין באנקראט. קיין ועקסלען האב איך שוין נישט גע-צאהלט, קיין גמילת-חסדים האב איך נישט אבגעגעבען. דאס ביסעל סחורה, וואס ס'האט זיך נאך געפונען אויפ'ן סקלאד איז געלעגען אונטער'ן ארעסט פון אהן א שיער בעלי-חובות.

ווי כ'האב שוין פריהער דערצעהלט האס איך שוין נעהאט א פערטיגען פלאן אויסצופיהרען איבער זיך א מארד. קיין אנדערען אויסוועג האב איך נישט געהאט. כ'האב שוין אפילו גע-האט בעשלאסען אין א געוויסע נאכט צו בעגעהן זעלבסטמארד דורך אויפ-הענגען זיך ביי זיך אין שטוב. פון דעם האט מיך אבער אבגעהאלטען א בריוועלע פון מיינע פריינד סאמעלסאהן צו קומען צו זיי אויף דער זילבערנער האכצייט און גלייכצייטיג מיט זיי בע-שפרעכען וועגען מיין אויסערגעוועהנלי-כע קריטישע לאגע.

פון דעם אלעם איז אבער פלוצלינג גארנישט געווארען. צוליב מיין פרוי איז די זילבערנע האכצייט געשטערט געווארען. מיין פריינד האט זיך או-מישנע קראנק געמאכט, נישט וועלענ-דיג פערברענגען ביי איין טיש מיט א פרוי וואס איז א אייגענטימערין פון א געהיימע, אויסגעלאסענע ווילע.

ווי אזוי דאס האט געווירקט אויף מיין אזוי-אויך צובראכען געמיטה, דאס קאן מען זיך לייכט פארשטעלען. בי-טער און וויסט איז מיר געווארען אויפ'ן הארץ ווען איך האב זיך דערפון דער-וויסט. ווען די זילבערנע האכצייט איז אין מיט'ן טאנצען און ווייל'ען זיך פער-שטימט געווארען און דאס אלץ צוליב מיין פרוי, האב איך דערפיהלט אזא וועהטאג אין קאפ ווי ס'וואלט עמיצער מיט א האמער מיר דערלאנגט. איך בין אוועק ווי א אבגעצוואגענער און א גאנצען ווען האט מיר געשווינדעלט פאר די אויגען. אזוי געהענדיג האב איך נאך פעסטער בעשלאסען א סוף צומאכען צו מיין לעבען. ניין, מעהר קאן איך נישט אויסהאלטען. קיין געלד האב איך שוין נישט, אפילו די זאכען אין שטוב זענען שוין נישט מיינע און דא נאך אזא קאמפראמיטאציע, אזא שאנדע. יא כ'האב געוויסט, אז מיין פרוי איז נישט קיין צנועה, אבער אז זי זאל זיין א אנפיהרערין פון א געמיין פרעכען הויז — אויף דעם ווער האט זיך געזאלט רעכענען? יעצט וועט דאך שוין גאנץ ווארשא וויסען ווער מיין פרוי איז. ווי אזוי וועל איך שוין קא-נען ווייזען מיין פנים אויף דער גאס?

מיט אזעלכע פינסטערע מחשבות בין איך א היים געקומען צו זיך אין שטוב. דא בין איך שוין איגנאנצען געווארען צומישט. אלע גליעדער האבען אויף מיר געברענט מיט א העליש פייער. איך האב פון קאפ ביז פיס געצאפעלט ווי כ'וואלט אריינגעפאלען אין קאנוואל-סיע און זיך צעשריגען ווי א דורכגע-שאסענע חיה:

— שוין היינטיגע נאכט קומט א סוף צו מיין לעבען. איך וועל זיך היינט א מעשה אנטוהן. כ'וועל מעהר נישט לע-בען און אלץ צוליב דיר! ווייסט כאטש וואס מ'האט וועגען דיר גערעדט אויפ'ן באל? — האב איך געשפיגען מיט פייער און נישט מיט קיין ווערטער צו מיין פרוי.

— וואס האט מען אזעלכעס גערעדט וועגען מיר? וואס! כ'בין אפשר נישט געווען קיין שעהנער גאס? כ'האב נישט געזעהען קיין שענערע מיוחסים פון מיר. איבריגענס האט מען דאך מיך פערבעטען.

די דאזיגע ווערטער האט מיין פרוי ארויסגערעדט מיט שטאלץ, מיט אנ'אויפגעריסענעם קאפ און גענומען לאנג-זאם אראבנעמען פון זיך איהרע טייערע קליידער, ווי ס'וואלט איהר נישט אנגע-גאנגען דער גאנצער פארפאל מיט ח' פאבעלסאהנס פלוצלינג קראנק ווערען.

איהר אירוניע און איהר סארקאסטיש שמייכעלע האבען מיך געביסען ווי גיפ-טיגע שלאנגען. איך האב בעשלאסען נישט צו ווארטען אפילו א רגע נאר גלייך אויפדעקען איהרע פאלשע קאר-טען. אבער נאך גיכער איידער מיין בעשלוס איז געפאלען האב איך גע-פיהלט ווי געגען מיין ווילען האט זיך מיין האלז אנגעבלאזען, ווי ער וואלט געשוואלען געווארען און ווי מיט א זעג האט ער גענומען שניידען:

— יא, מיין טייערע, ארענטליך ווײ-בעלע, דו ווייסט גארנישט, וואס ניט האז? יא, און ווער איז די אייגענטי-מערין פון דער געהיימער, אויסגעלאסער ווילע דארט אונטער ווארשא אין גע-דיכטען וואלד? און ווער זענען די צוויי געסט, וואס האבען זיך דארט אזוי „הערצליך" בעגריסט מיט דיר אויפן באל? פאר וואס ביסטו רויט געווארען ווען האסט זיי דערלאנגט די האנד? און פארוואס האבען זיי אראבגעלאזט די קעפ? דערמאן דיך נאר מייבעלע מיינס, יענע סצענע. אפשר איז דאס אויך נישט אמת, האז? —

(המשך — זייט 6)

נישט בעשערט קיין נחת....

„אויפ'ן מערב-פראנט — קיין נייעס" אין קינא „שוויט"

גראד אין דער זעלבער צייט, ווען עס איז בעוויסט געווארען דער טויט פונם געניאלען ערפינדער טאמאס עדי-סאן, האט זיך אין צענטער פון אונזער שטאדט, אויף דער לובלינער גאס, בע-וויזען א גרויסער „גאז-לאמפ". קענטיג דאס א נייער ליכט-שטראהל האט אויפ-געבליצט אויפ'ן האריזאנט, און פער-שעמט זענען געבליבען די פילפארביגע עלעקטרישע לעמפלעך, וואס עדיסאן האט אמאל אנגעצינדען אין א פינסטע-רע נאכט.

זענען אונזערע היימישע יודען געש-טאנען ווי ארום דעם אייפעל-טורם און בעוואונדערט דאס דאזיגע גראטעסקע געשעהעניש. ווי אברהם אבינו די מיל-יארדען שטערן, און דערביי געשעפט נחת. אבער קיינער האט זיך אין יענעם מאמענט נישט פארגעשטעלט, אז ביי דער שיין פונם דאזיגען „גאז-לאמפ", ליגען איצט אויסגעשפרייט די טונקע-לע שאטענס איבער אונזער קבצנישער וועלט.

דאס האבען די נאאיווע, לייכט-גלוי-ביגע יודען לחלוטין פערגעסען, אז עס איז בעשאפען געווארען א נייער כלי-משחית. וואס פערשאפט נישט דער מענשהייט קיין איבריגען נחת... פונקט, ווען מען דערמאהנט זיך אן די ערשט נישט לאנג פארגעקומענע גאז-אטאקעס...

וויפיעל פחד און שרעק האט בע-הערשט די ראדאמער בעפעלקערונג דאמאלס. ווען איבער'ן חלל פון דער לופט האט זיך איינגעשניטען דער יע-מערליכער אליארם אלס צייכען פון אנגעפאנגענעם קריג ווען פלוצלינג זע-נען אויסגעלאשען געווארען אלע ליכט-לאמפען, און אין דער לופט האט יעדע ווילע געפלאטערט א מוראדיגער צי-טער פון א באמבען-אויפרייס.

יא! ווען מען כאפט אנ'איבערבליק אויף דעם געגענווערטיגען בין-השמשות פון דורות, וואס הערשט איצט אין אלע פיער עקען פון דער גרויסער וועלט, ווערען מיר פשוט אויפגעציטערט פון די באסען-פס-כאזען און מאסען-ליידען פונם גרויסען מאסען-פאנאטיזם און מאסען-האס, און וואס מעהר דער מענשליכער ערפינדונג'ס-גייסט ענטוויקעלט זיך, אלץ מעהר וואכט-אויף זיין איגווידועל געוויסען.

דער יונגער מענש, וואס שטעהט אויף אין א ליכטיגען פריהלינג'ס-פריה-מארגען און דערשפירט די רחבות'דיגע פעסטקייט פון זיין ברוסט-קאסטען און די שטאלענע קראפט פון זייגע מוסקו-לען רעכענט ער, אז דאס איז איהם געגעבען געווארען, כדי צו מאכען פלינ-קער שניידיג מיט א שווערד איבער די קעפ פון זייגע מיט-מענשען. דאס שארפע אויג וואס טרעפט מיט'ן ביקס אין סאמע פון דער ציל-שייב, און לאזט זיך פערפיהרען פון דעם וואונש אנצו-שטעלען דאס געוועהר דוקא אויף לע-בעדיגע מענשען. דער טיכטיגער אינזשי-ניער, וואס איז דערגאנגען ביז צו אלע סודות פון שיפס-בוי, ווערט געצייצט פון דער תאוה צו בעפאנצערען זיי און צו בעוואפנען זיי מיט הארמאטען, כדי זיי זאלען קאנען ערווערבען ימים און ברעגען. דער כעמיקער, וואס האט ארויסגעקריגען פון זיין לאבאראטאריום די געהיימניסען פון אויפרייס-שטאפען און פון גיפטיגע גאזען, ווערט פער-ברענט פון דעם לוסט צו שליידערן זיי פון איין מחנה אויף דער צווייטער, כדי צו פערשפרייטען טויט און אינטערגאנג.

דער געשיקטער קלוגער דיפלאמאטישער קאפ איז איבערצייגט, אז זיין שליחות אויף דער וועלט איז עמיצען ארומצו-קרייזען, עמיצען ארייננארען אין א שלאכט, כדי איהם צורייבען. און דער דורכגעטריבענער, רוטינירטע, דעמאגא-גישער הערשער איבער מענשליכע שטי-מונגען פאלט פאר זיין אמפלוא אויפ-צוהעצען, אויפצורייצען די מענשען, ארויספיהרען זיי אויף דאס פעלד פון בלוטיגען קאמף. מיט איין ווארט: ווער עס ענדעקט אין זיך עפיס א קראפט, עפיס א פלינקקייט, ווערט געצייצט אומ-צוואנדלען עס אין א כלי-זיין פון אויס-ראטונג און פערניכטונג. די דאזיגע מענטאליטעט און דער דאזיגער קוק אויף דעם וועזען פון קריעג האט אונז ליידער אויפדיכטיג און עהרליך די פאריגע וואך וואך געוויזען אין קינא „שוויט" עריך מאריא רעמארק. אין זיין קלאסישע פארמול: „אויפן מערב קיין

מ. קאר.

פאר'ן בית-דין של מעלה

א פאלק'ס-מעשה'לע

די מעשה איז זיך פערלאפען מיט א סך יאהרען צוריק.

ערגיץ אין א קליין שטעטל אין פוילען איז געווען א שוחט, האט ער געהייסען ר' דודל. ר' דוד'ל איז געווען א גרויסער למדן און ירא שמים. נאך פון קינדווייז אן איז ער געזעסען יומם ולילה און האט געלערנט.

זיין פאטער ר' חיים, איז געווען א שוחט און איינער פון די חשוב'סטע יודען אין שטאט. ווען ר' חיים איז געקומען אין די עלטערע יאהרען און ר' דוד'ל איז אויסגעוואקסען, האט מען אנגעהויבען רעדע. אז ר' דוד'ל זאל ווערען ממלא מקומו און ווערען שוחט אויפ'ן פאטער'ס ארט, אבער ר' דוד'ל האט אפילו נישט געוואלט הערען דערפון, זיין חלום איז געווען צו ווערען א רב. ווען ער איז נאך א יונגעל געווען, האט ער ארויסגענומען פון די גרעסטע רבנים היתר הוראה און ס'איז נישט אנדערש געווען ביי איהם, אז ווי נאר ער וועט חתונה האבען, וועט ער זיך ערגיץ בזעצען אין א שטעטעל און פסק'ענען שאלות ביי יודען.

אזוי האט ר' דוד'ל געשטרעבט, אבער דער אלטער ר' חיים האט אנדערש געטראכט. דעם אלטען טאטען האט דוקא ניט געשמעקט קיין רבנות און ער פלעגט אפט איינ'טענה'ן מיט זיין געליבטען זוהן, אז איהם געפעלט נישט, ער זאל ווערען א רב, נאר דוקא א שוחט. דאס זעלבע אימנות, וואס זיין טאטע. ניין מיין קינד — פלעגט דער אלטער ר' חיים זיך שפארען — אונזערע חכמים האבען געזאגט: אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות זאלסט ליב האבען מלאכה און פיינד האצען רבנות. און זיי זענען גערעכט געווען, א רב איז שווער צו זיין. ער מוז געפעלען אלע צדדים און אויב מקאן נישט, טויג טאקע נישט. דערפאר מוז מען פסק'ענען פאלשע דין-תורות, און מ'ווערט פיל מאל געשטרויכעלט מיט נעמען אינטערשטיפגעלד. מיט איין ווארט, דוד'ל דאס איז נישט פאר דיר קיין עסק. דו האסט א לויטערע און ריינע נשמה, דיין הארץ איז צו-איידעל און ווייך, וועסט קיין עולה נישט קענען פערנעמען, וועסט יעדען זאגען דעם אמת אין פנים אריין, און דערפאר טאקע וועט דיר אויסקומען צו ליידען און דו וועסט אויסשטעהן גרויסע נסיונות. דעריבער איז מיין דעה, זאלסט טון. וואס דיין טאטע האט געטוהן. כ'מיין זאלסט ווערען א שוחט, וועסטו דיר אויספיזהרען דיין עבודה בשלמות און וועסט קענען זיצען על התורה ועל עבודה און קיינער וועט דיר גארנישט זאגען און וועסט דיר אויסלעבען דיינע יאהרען במנוחה און מיט כבוד, אזוי ווי איך.—

דוד'ל האט זיך נישט געלאזט מפציר זיין און רק געהאלטען זיך ביי דאס זייניגע — נאר א רב וועט ער זיין. נאך דער חתונה ווען ער האט זיך געגרייט איבערנעמען א שטעטעל, איז צו איהם צוגעשטאנען דער אלטער טאטע און בשום אופן נישט געוואלט אפטרעטען פון איהם, סיידען עד וועט נישט פאהרען מיט איהם צום שידלאווצער צדיק ר' נתן דוד, זיך אנ'עצה האלטען. איז אזוי געבליבען. טאטע און זוהן האבען זיך אוועקגעלאזט קיין שידלאווצע.

האט דער שידלאווצער צדיק אויסגעהערט די טענות פון ביידע און לסוף האט ער בעזאגט מיט א שמייכעלע:

— דוד'ל, זאלסט הארכען דעם טאטען. ביסט דאך א תלמיד-חכם און דו ווייסט דאך וואויל. ווי גרויט ס'איז די מצוה פון כבוד אב. דאס איז איינמאל אוועק; והשנית, טאקע, ווער זאל געבען יודען כשר פלייש צו עסען. אויב נישט דו.—

דוד'ל האט אין תחילת געוואלט אויך דעם רבי'ן איבערשפארען און ער האט זיך פשוט געבעטען:

— רבי מיין הארץ איז מיר בעשווערט. כ'חייט נישט, עפעס שרעקט מיך און ס'איז מיר זעהר גישט ניחא איבערצוונעמען די ירושה פון מיין טאטען. כ'האב מורא.

דא האט דער שידלאווצער ארויפגעלעגט די האנד אויף דודל'ס אקסעל און ווייטער גערעדט:

— דו ווייסט טאקע נישט, פארוואס דאס הארץ איז דיר בעשווערט, אבער איך ווייס יא, פונדעסטוועגען האב איך נישט קיין מורא, ס'וועט זיך אלץ ארויסווייזען צום גוטען און דו וועסט אמאל מקדש השם זיין. מ'קען זיין א פערבלאנדזשעטע יורישע נשמה און דערצו נאך א רבנישע נשמה. דאן וועסטו אליין איינזעהן, אז כאטש מען איז א רב. קאן מען זיך אויך גאנץ שעהן פערזינדיגען און ס'איז איהם אמאל ערגער ווי א פראסטען יוד, וואס קאן בדוחק א קאפיטעל תהלים זאגען.—

דוד'ל האט זיך שוין מעהר נישט געעקשנ'ט, האט זיך געזעגענט מיט'ן שידלאווצער רבי'ן, מסכים זייענדיג צום פערלאנג פון טאטען, ער זאל ווערען א שוחט.

האט דער אלטער ר' חיים גענומען לערנען מיט זיין זוהן דוד'ל שחיטות און, ווי נאר ער האט איהם אויסגעלערנט, איז ר' חיים באלד דערנאך קראנק געווארן און ס'האט נישט לאנג געדויערט און ער איז געשטארבען. דאס שטעדטעל האט דעם אלטען שוחט שטארק בעוויינט, קינד און קייט איז נאכגעגאנגען זיין לווה און יעדער האט דערצעהלט, וואס פאר א גרויסער בעל-צדקה ר' חיים איז געווען און וואס פאר א מעשים טובים ער האט געטוהן זיין גאנץ לעבען. דרייסיג יאהר איז ר' חיים געווען שוחט אין שטעדטעל, איז לא-די, וואס ער פלעגט יעדע וואך געבען אין קהל אריין א גרויסען חלק פון זיין הכנסה האט ער נאך פון איבערגעבליבענע פערדינסט אפגעגעבען מעשר פאר אלע צרבי-העיר. פאר ביקור-חולים. פאר'ן שפיטאל. פאר הכנסת אורחים ובריומה. און נאך אלעס געטיילט צדקה מיט א ברייטער האנד. שטעטעל האט געהאט גענוי אויסגערעכענט, אז מעהר פון דריי חלקים פון זיין פערדינסט פערטיילט ר' חיים. אפילו דאס כשרות, ווי די מילצלעך, פאכעס, לונג און לעבערלעך, וואס די קצבים פלעגען איהם מהנה זיין, האט ער פערטיילט צווישען ארימע מענשען און קיינמאל נישט אהיימגעברענגט. מ'האט אפילו געוואוסט, אז ביי ר' חיים אין שטוב לעבט מען בצמצום, אז מ'קומט קוים אויס מיט די בעדערפנישען. איז טאקע קיין וואונדער ניט געווען, וואס דאס שטעדטעל האט איהם אזוי בעוויינט און געטרויערט נאך איהם אזוי שטארק.

אבער איין טרייסט האט דאס שטעטעל געהאט און דאס איז געווען, וואס דוד'ל וועט זיין מלא-מקומו. דוד'ל איז געראטען אין טאטען מיט זיינע גוטע מדות, ער איז נאך העכער פון זיין פאטער ר' חיים מיט זיין גרויס לומדות און חסידישער התלהבות, איז טאקע דאס גאנצע שטעטעל געווען זעהר צופרידען, וואס דודל האט מסקים געווען צו בלייבען אין שטעטעל און פערנעמען דאס ארט פון זיין טאטען.

אויף דער אסיפה וואס קהל האט אפגעהאלטען, איז געבליבען בפה אחד, אז ר' דוד'ל איז בר-מצרא און ס'וועט פשוט זיין א כבוד פאר'ן שטעטעל צו האבען אזא גרויסען תלמיד-חכם פאר א שוחט. בלוי'ז דער רב פון שטעטעל האט גישע דרייסט און דרך אגב געשטעלט א תנאי, אז ר' דוד'ל זאל איהם אנטון

נייעס". ווייל, וואס האט זיך דען געענדערט? עס איז גאר להיפוך: גראד נאך רעמארקס צויבער-ביכעל, וואס שילדערט כלומרשט דעם שוידער פון מלחמה, דעם שמוץ פון פראנט-לעבען, די וואקכאנאליע פון פייער, שטאל, באגנעטען און בלוט, וועלכעס דארף אגב אלס מוסר-השכל אבגעוועהנען מענשען פון געגענזייטיגען שלאכטען, גראד נאך דעם אלעם האט זיך צולעגט אזוי בזייט די רעאקציע אין גאנץ אייראפא, און גראד אין רעמארקס פאטערלאנד, אין דייטשלאנד, וואקסט אויס א שאוויניסטישע מחנה, די פינסטערע דעמאגאגען פון היטלערס חדר, וואס ווילען ארויסרופען א נייעם קריעג. אלוא, דאנטעס „געטליכע קאמעדיע" חורט זיך איבער אין איהר היינטיגער נייער געשטאלט, א דיכטערישער שפאצירגאנג דורך די טראנשעען אין די פראנט-ליניעס, וואס ערשיטערט ביז דער טיעפעניש פון אונזער נשמה פונקט ווי די אמאליגע מוכיחים און מגידים האבען געשילדערט די יסורים פון גיהנם, וואס ערווארטען די זינדיגע אויף יענער וועלט. און צוקוקענדיג זיך אין דער קינאטאגראפישער שנעלקייט פון דעמארקס שילדערונג, בעת די ערשטע סצענע פון דעם פילם, ווי עס ווערט געוויזען, ווי אזוי די סאלדאטען געהען אין קריג פריש, יונג בעפוצט מיט בלומען, ארומגערינגעלט מיט בעגייסטערונג, זינגענדיג א פזמון צום אבגאט פון מלחמה, און זייערע הערצער קלאפען פון פרייד, — אט אין יענעם מאמענט זיצענדיג אין „שוויט" האב איך זיך דערמאנט אן דעם אידעאל פון דער מענשליכער קראפט, ווי דער רוס מערעזשקאווסקי האט אים געשילדערט; דער גליקליכער העלד און הערשער וועלכער שטעהט מיט איין פערבלוטיגטען שווערד מיט זיין פוס אופן האלז פון זיין נאך צאפעלדיגען קרבן און פערדרייסט די אויגען חוצפדיג צום הימעל... און מעגען די מאדערניסטען אזוי פיעל לארמען וועגען די גרויסארטיגע דערגרייכונגען פונם מענשען אויפן געביט פון דער וויסענשאפט און טעכניק אז דער מאדערנער מענש זעהט מיט זיין טעלעסקאפ לאין ערך ווייטער פאר'ן אדלער, מיט זיין מיקראסקאפ זעהט ער קליינישקע ברואימלעך. וואס קיין צויבערער און רעליגיעזער פאנטאסט האט אפילו זיך נישט ערלויבט צו דענקען וועגען זיי. מיט זיינע פליה-און שווים אפאראטען האט ער ווייט געלאזען הינטער זיך די פויגלען און די לויתנ'ס פון די ימים, מיט זיין ראדיא בעהעדשט ער דעם גאנצען וועלט-רוים, אבער:— וואו איז זיין חשבון הנפש?... — אט דער מערב אייראפעישער גלאנדער ארייער דערזעהט דעם אורמענש, זיין אמתן געשטאלט אין קאמף און זיעג.

י. פרידמאן.

(ענדע קומט.)

דעם כבוד צו ווייזען איהם די חלפים. ער וויל איהם אַלס מרא-דאתרא — האָט דער רב ערקלערט — בלויז לפנים מנכה זיין און בּוּבען, ווי עס פיהרט זיך דער דרך-העולם. קהל האָט נישט געהאַט דאַגעגן, אדרבא, מהיכי תיתא, פאַר וואָס דען נישט? אמת טאַקע, אַז ר' דוד'ל איז געוויס אַ אומן-יד, ווי זיין פאָטער, דאָס איז קיין ספק נישט, מן-הסתם, אַז דוד'ל האָט מסכים געווען צו זיין שוחט, קאָן ער און נאָך ווי אַזוי. זיין יראת שמים האָט דאָך נישט קיין שיעור און ווייטער די דינים פון הלכות שחיטה — פון דעם איז דאָך קיין רייד נישט — אַז ער האָט היתר הוראה און קאָן אפילו אַ רב זיין, חיינט איז שייך צו זאָגען, אַז ר' דוד'ל וועט נישט חלילה, עומד בנסיון זיין פאַר'ן מרא-דאתרא. ס'איז טאַקע איננגאַנצען איבעריג, ער זאָל שטעהן פאַר'ן רב אויף נסיון, אָבער משום דרך-ארץ שאַדט נישט, אַז ער העט דאָס צוליב טון.

אַזוי האָט קהל געטראַכט און ערוואַרט, אַז דער רב וועט גאָר נשתומם ווערן פון ר' דוד'ל'ס גרויסע קענטנישען.

ר' דוד'ל איידער ער איז געגאַנגען איבערנעמען די שחיטה-ירושה פון זיין פאָטער איז ער געקומען צום רב און איהם געוויזען חלפים. דער רב האָט געקוקט אהער, געקוקט אהין, געפּרובט אויף טייל ערשטער מאַכען אַ שטיקעל פּנים און גתהייסען ר' דוד'לען געהן אויס'ן שטיינדעל און אויסגלעטן. האָט ר' דוד'ל אַזוי געטון, געבּרענגט די חלפים צוריק אין אָרדנונג, אָבער דער רב האָט איהם זיי צוריק דערלאַנגט, זאָגענדיג, אַז עס איז נאָך נישט גוט. אַזוי איז געגאַנגען עטליכע מאָל און דער סוף איז געווען, אַז דער רב האָט איהם געהייסען אהיים געהן און קומען שפּעטער. ר'דוד'ל האָט אין דער היים בּעקוקט די חלפים — אַלץ איז אין בּעסטען אָרדנונג. די חלפים זענען ריין. גלאַט אַהן דער מינדעסטער פּגימהלע, אַז כ'קאָן בּעסער נישט זיין. טאָ ער גאָרנישט מעהר, נאָר ווישט זיי איבּער מיט אַ בּלויז טיכעל און לאָזט זיך צוריק צום רב. דער רב גיבּט מיט'ן נאָגעל אויף די חלפים און ווידער די זעלבּע מעשה — די חלפים זענען נאָך נישט גוט. זיי זענען — זאָגט דער רב — מיט פּגמים און ער הייסט איהם ווידער אַהיימגעהן צושלייפען. דוד'ל האָט געקוקט אַזוי געהן הין-און-צוריק אַמאָל צעהן, בּיז איינמאָל האָט ער דעם רב אריינגערופען אין אַ זודר מיוחד און צו איהם אַזוי געזאָגט:

— הערט אויס, רב, איך האָב בּין איצט נישט פאַרשטאַנען, וואָס איהר מיינט מיט דעם. וואָס איהר הייסט מיך כסדר אהיימגעהן, איצט שטייט אין מיר שוין אָן. איהר מיינט נישט דעם שוחט. נאָר שוחד (אונטערשטיפּ-געלד) און אין דאָס וועל איך נישט געבּען. איך זאָל וויסען ניט קיין שוחט צו זיין, קיין שוחד וועל איך נישט געבּען. איינס פון די ביידע: קאָן איך זיין שוחט, בּעדאַרף איך קיין געלד נישט געבּען, קאָן איך נישט, טאָר איך דאָך אודאי קיין געלד נישט געבּען, נאָר הערט אויס, כדי זיך איבּערצוצייגען צו מיינע חלפים זענען גוט און צו איך קאָן, געה איך תיכף ארויס איבּער'ן שטעטעל און רוף צונויף אַלע בּעלי בּתים און איך וועל פאָדערען פון זיי, אַז נאָך היינט זאָלען זיי שיקען רופען רבנים פון די אַנדערע שטעדטלעך אַרום און זאָלען מיר יענע רבנים פּרובּען און זעהן מיינע חלפים.

דער רב האָט דערשמעקט אַז מיט אַזאַ איש-תם און ירא-שמים, ווי ר' דוד'ל איז. וועט ער גאָרנישט מאַכען, האָט איהם בּאַנג געטוהן, וואָס ער האָט אָנגעהויבּען דעם גאַנצען שפּיל און ער האָט געזוכט אַ וועג אַרויס. ער האָט געהייסען דוד'לען נאָך אַמאָל געהען מיט די חלפים איבּער'ן גרינגעם שטיינדעל און דאַן האָט ער ערקלערט, אַז די חלפים זענען על צד היותר טוב. אָבּער דאָ איז ר' דוד'ל אויפגעשפּרונגען און אויסגערופען;

— ניין, רב. איך וויל נישט אַזוי, קוים האָב איך אַ ספק, וואָס איהר מיינט, שוין איך פריהער קיין שוחט נישט זיין, בּיז כ'וועל רופען רבנים און זיי וועלען פּסקענען. כ'ווייס שוין אַליין נישט, ווער פון אונז איז גערעכט גיכער גלויב איך נישט, אַז אַ רב זאָל וועלען געלד, איז נישט אַנדערש נאָר איהר זענט גערעכט. אַז איך קאָן נישט מוזען נאָר רבנים מיר פּרובּען און זיי וועלען זאָגען, אַז איך קאָן, וועל איך דאַן ווערען שוחט. קוים בּין איך אין ספק און ווייס נישט גענוי אייער כוונה, טאָר איך נישט נעמען אויף זיך אַזאַ הייליגע שליחות, ווי ס'איז צו געבּען יודען צו עסען כשר פלייש. קאָן זיין אַז איהר ווילט געלד. און דעמאָלט טאָר איך בּוודאי נישט שטעהן פאַר אייך אויף נסיון, און ס'קאָן זיין, אַז דאָס וואָס איהר האָט ענדליך געזאָגט אַ גוטע מיינונג אויף מיינע חלפים — איז עס דערפאַר, וואָס איהר האָט אפשר מורא אָנצוהויבּען מיט'ן שטעדטעל, וואָס האַלט פון מיר אַזוי — אַז כ'ווייס שוין אַליין נישט וואָס, און דערפאַר וועל איך רופען פרעמדע רבנים. —

האָט דער רב מורא געקריגען, אַז זיינע כוונות זאָלען נישט ענטפּלעקט ווערען און ער האָט זיך גענומען בּעטען בּיי איהם:

— דוד'ל, דוד'ל, איך בּעט דיך מאַך נישט קיין רעש און קיין גערודער אין שטעטעל. כ'האָב גאָרנישט געמיינט, כ'האָב נאָר געוואָלט אויספּרובּען, צי דו האָסט סבלנות, ווייטער נישט. דו בּיזט אַ טייערער שוחט, מאַך גאָרנישט דערפון און זאָל זיין שטיל.

נאָר דוד'ל האָט זיך נישט אונטערגעגעבּען און ווייטער גע'טענה'ט:

— ניין, רב, איך וועל אייך נישט פאָלגען, אויבּ נישט אהער רופען קיין רבנים וויל איך צו זיי פאָהרען און נאָכדעם ווי איך וועל בּרענגען פון זיי אַ כתב, אַז איך קאָן, וועל איך ערשט דאַן איבּערנעמען מיין טאַטענ'ס ירושה.

איז טאַקע אַזוי געווען. ר' דוד'ל איז געפאָהרען און געבּרענגט און געוואָרען מיט מזל שוחט אין שטעטעל.

(המשך קומט)

טאָג-בוך פון אַ ראַדאָמער זעלבּסטמערדער

(המשך פון זייט 4)

— און אַז ס'איז אמת, איז וואָס? — ס'געפעלט דיר נישט? — האָט מיין פרוי געלאַכט מיט אַ כיטרע, פאַלש געלעכטעריל, אַרויסשטשירענדיג איהרע ווייסע ציינער.

— ס'איז גאַרנישט, נאָר יענע זענען דיינע געסט אין דער געהיימער ווילע. אייער צוזאַמענטרעף אויף דער זילבּערנער האַכצייט האָט אייך געפעלט. ס'האָט אייך דערקענט און דערפיהלט, אַז דאָ איז נישט דער ריכטיגער פּלאַץ אייערער. יאָ, ס'האָט דיר מסתמא נישט געשמעקט, וואָס יענע האָבּען דיך דערקענט ווער דו בּיסט, און אויך זיי האָט נישט געשמעקט, וואָס דו האָסט זיי דערקענט יענע דאָרט זענען דאָך עפּעס פאַרנעהמע און אָנגעזעהענע פּערזענליכקייטען, האָט זיי טאַקע נישט געפּאַסט. אָבּער לאָמיר דאָס דערווייל אָוועקשטעלען אָן אַ זייט. יעצט ענטפער מיר נאָר אויף איין זאַך. פון וואַנען האָסטו גענומען געלד צו קויפען די דאָזיגע הערליכע און „אייזעלע" ווילע? דאָס זעהסטו איז מיר זעהר משעקאַוועצ צו וויסען. מילא, פון וואַנען דיין שותף, וואַסערשטיין, האָט גענומען געלד, איז מיר קיין חידוש נישט. ער האָט מיך שוין איינמאָהל צורעכט געמאַכט, ער האָט מיך בּע'גנב'עט און גוט בּדלות געשטעלט. אָבּער דו, פון וואַנען האָסטו גענומען געלד, אפשר האָסטו מיך אויך בּעגנב'עט? זאָג, שעם זיך נישט. ס'איז מיר אַלץ איינס. די היינטיגע נאַכט גאָך רייס איך איבּער אַלע פעדים מיט דער לעבּעדיגער וועלט און דו וועסט זיך קאָנען פראַנק-און-פריי לעבּען אַ גוטען טאָג מיט דיין קאַכאַנעק וואַכערשטיין און ווייטער פיהרען רוהיג יענץ גשמיין, פערדאַרבּען הויז דאָרט אונטער וואַרשא. איך וועל אייך שוין מעהר נישט שטערען. איהר וועט נאָך היינטיגע נאַכט בּעפרייט.—

— און אפשר געפעלט דיר נישט קאָנסטו זיך ווערען. און אַז כ'בּין די אייגענטימערין פון יענער ווילע פּאַסט דיר נישט? און, אַז יענע תּערין זענען מיינע געליבּטע קאָנסטו אפשר נישט בּעשטעהן? היינט בּיסטו דאָך אַ קבצן, צו וואָס-זשע פוּיגסטו מיר? כ'האָב שוין לאַנג געזעהן, אַז דו געהסט בּאַרג-אַראָבּ, האָבּ איך מיר כאַפּש וועניגסטענס אָוועקגעכאַפּט אַ ווילע. אויבּ דו ווילסט קאָנסטו אויך זיין אַ גאַסט. אָבּער כ'האָב פערגעסען, האָסט דאָך נישט קיין געלד און געסט אַהן געלד בּרויך איך נישט.—

קאָלט און וואָוים איז מיר געוואָרען הערענדיג אַזעלכע דיבּורים. מילא די ווערטער, הגם זיי זענען געוואָרפען געוואָרען ווי פיילען, האָבּ איך נאָך פערנומען, אָבּער דער טאָהן, דער הוצפה'דיגער, נידערטרעכטיגער טאָהן, אין וועלכען זי האָט דאָס אַרויסגערעדט האָט מיך ווי פּאַראַליזירט. זי האָט זיך מיט מיר גערייצט און געשפּרונגען מיר אין די אויגען אריין ווי איינע פון יענע פרויען, וואָס פערקויפען זייער קערפער אין גאַס. נאָך מיט מעהר הפקרות און פערשייטקייט. איך האָבּ זיך געבּיסען פאַר אויפרעגונג, אָבּער דאָך זיך געפּאַסט מיט אַלע כחות און ווייטער געפרעגט:

— אָבּער וואו האָסטו אהינגעטוהן דאָס געלד וואָס כ'האָבּ דיר געגעבּען אויף אַ נדן פאַר אונזער יונגסטע טאָכטער? כ'האָבּ דאָך דיר אויף דעם צוועק אָוועקגעגעבּען דאָס לעצטע בּיסל געלד, וואָס כ'האָבּ נאָך פערמאָגט. אפשר האָסטו עס אויך פער'תכל'עוועט אויף דער געמיינער ווילע?—

— טאַקע אַזוי, כ'האָבּ אַזוי געוואָלט. וועגען אַ נדן בּדויכסטו זיך נישט זאָרגען, ווייל דו בּיסט נאָך נישט זיכער, צי פרידע איז דיין טאָכטער. זאָגסט דאָך כ'בּין אַ צויסגעלאַסענע.—

מעהר האָבּ איך נישט געקאָנט אויסהאַלטען. כ'האָבּ מעהר נישט געקענט עפענען דאָס מויל. כ'האָבּ געפיהלט ווי דאָס האַרץ שטעלט זיך מיר אָבּ און דער שאַרבּען הערט מיר געריהרט. מיט די לעצטע כחות האָבּ איך זיך אריינגעשאַרט אין לעצטען צימער און פערלעגט אַ שטריק איבּער'ן טשוואָק, וואו ס'איז געהאָנגען דער זשיראַנדעל און דערנאָך געמאַכט פון שטריק אַ פעטליע מיט וואָס כ'האָבּ אָדוטגעצויגען דעם האַלז שמעהענדיג אויפ'ן נאַכט-טישעלע. ווען כ'האָבּ געפיהלט ווי ס'שטיקט מיך האָבּ איך אומגעוואָרפען דאָס טישעלע, וועלכעס האָט אַ שאַרי קען קלאַפּ געטוהן, אויף וואָס מיין פרוי איז געקומען אַנצולויפען און שנעל איבּערגעשניטען דעם שטריק.

ווען כ'בּין אַראָבּגעפאַלען פון די תליה בּין איך שוין געווען אַ פער'חלש'טער. מיין פרוי, זייענדיג אפנים שוין צוגעוואָהנט צו אַזעלכע סצענעס אין איהר ווילע, האָט זיך נישט פערלוירען, נאָר קאַלטבּלוטיג מיך גענומען מינטערען און ווען דאָס האָט נישט געהאָלפען, האָט זי טעלעפאָנירט נאָך אַ דאָקטאָר, וועלכער האָט מיך אָבּגעראַטעוועט.

(פאָרטזעצונג קומט)

כפר-ביל"ו

קאמוניקאט

דער 50 יעהריגער יובילעאום פון דער „חבת-ציון"-בעוועגונג, וועלכער פאלט אויס היי-יאהר האט ארויסגערופען א גרויסען אינטערעס אין די נאציאנאל-געשטימטע קרייזען פון פוילישען יודענטום און אין דער גאנצער וועלט.

א בעזונדערע בעדייטונג בעקומט דער יום טוב פאר דער גרויסער ציוניסטישער מחנה צוליב דעם, וואס ער איז פערבונדען מיט'ן צווייטען וויכטיגען יובילעאום — מיט'ן 30-יעהריגען יובל פון קרן-קימת לישראל.

דער צוועקגעהענדער דור געדענקט זיכער די ערשטע פריהלינג'ס-טעג פון אונזער פרייהייט'ס-בעוועגונג און ווייסט נוט אפצושאצען די פאקטישע גרינדער פון דער איצט ברייט-פערצווייגטער ציוניסטישער מאסען-בעוועגונג. אבער אויך די יוגענד, די טרעגערין פון חלוצי'שען געדאנק, ווייסט אז איהר אנפאנג איז פערבונדען נישט נאר מיט די גרינדער פון דער מאדערנער חלוצי'שער בעוועגונג, נאר אויך מיט די ערשטע יודישע אינטעליגענטען, וועלכע האבען מיט זייער אייגענעם לעבען פערקערפערט די אידעען פון זעלבסט-פערווירקליכונג פון יודישען רענעסאנס-אידעאל.

די גרופע פון כארקאווער סטודענטען, וועלכע זענען מיט'ן לאזונג „בית יעקב לכו ונלכה" (ביל"ו) געקומען צו דער יודישער יוגענד-גאס, האט זי דערוועקט פונקט ווי די עלטערע חובבי-ציון דעם עלטערען דור צו נייעם גלויבען אין אייגענע כחות, צום דינען דעם פאלק דורך א גרויסער ארבייט אין ארץ-ישראל און פאר די יודישע מאסען אין אלע עקען פון גלות. דאס איז דער אייגענטליכער קוואל פון וועלכען עס שטראמען די טויזענדער חלוצים צום עמק, צו אלע שטיקער ארץ-ישראל-באדען, וועלכער איז מיט גרויס אפפערווילליגקייט פון דעם יודישען פאלק אויסגעלייזט געווארען אין אייגענטום פון קרן-קימת.

דעריבער וועט זיין דער 50-יעהריגער יובל פון דער „חבת-ציון" און ביל"ו-בעוועגונג, ווי אויך דער 30-יעהריגער יובילעאום פון קרן-קימת דער היסטארישער טאג, נישט נאר פאר די ערשטע געטרייע פארקעמפער פון דער בעוועגונג, נאר אויך פאר דער גאנצער ציוניסטישער און חלוצי'שער וועלט, וועלכע בויט און שאפט דאס נייע ארץ-ישראל, פערווירקליכט דעם טרוים פון די ערשטע ארבייטער-אינטעליגענץ אין ארץ-ישראל — שאפענדיג די נאציאנאלע יודישע לאנדווירטשאפט מיט אייגענער ארבייט אין דעם נאציאנאלען פרייהייט'ס גייסט אויף'ן באדען פון פאלק — פון קרן-קימת.

וואלט דען געקענט זיין א שענערער און בעדייטונגס'פולער דענקמאל פאר די ערשטע געטרייע בויער פון אונזער פרייהייט ווי די שאפונג פון ערשטען ביל"ו-דארף אויפן באדען פון קרן-קימת? קען דען דאס יודישע פאלק אויף א בעסערען אופן אויסדריקען זיין דאנקבארקייט פאר די פיאנערען פון דער ווידערגעבורט-בעוועגונג, ווי דאס אויסלייזען נייע טויזענד דונאם באדען, וועלכע וועלען בעזעצט ווערען דורך זייערע נאכפאלגער — אונזערע אידעאליסטישע חלוצים.

דעריבער וועט דער בעשלוס פון קק"ל-דירעקטאריום וועגען דער גרינדונג פון דעם דערמאנטען דארף אויסגענומען ווערען מיט גרויס צופרידענהייט פון אלע שיכטען פון פאלק און וועט דינען אלס קאנקרעטער אינהאלט פאר די בעפארשטעהענדע פייערונגען.

דאס פוילישע יודענטום, דער עלטערער ציוניסטישער דור, ווי אויך די יונגע חלוצישע גענעראציע, וועלען מיט גרויס טרייהשאפט מיטארבייטען פאר דער פערווירקליכונג פונם סוף — אויפצושטעלען דעם מאנומענט לכבוד די שאפער פון בעוועגונג און רעאלער ציוניסטישער טהאט — ביי דער גרינדונג פון כפר „ביל"ו".

ראדאמער יודישע קהלה נישט געווען בעטייליגט אויף דער קהלות-קאנפערענץ אין ווארשע

די ווארשעווער קהלה האט היינטיגע וואך צונויפגערופען א קאנפערענץ פון דרייצעהן גרעסערע קהלות אין פוילען. די קאנפערענץ שטעהט אין צוזאמענהאנג מיט דער לעצטער מיניסטעריאלער פעראָרדנונג, לויט וועלכער די פינאנציעלע מעגליכקייטען ווערען פערשמעלערט און בעגרענעצט. אזוי למשל ווערט אין דער פעראָרדנונג אויסגערעכנט א נארמע אויף עטאט-שטייער אין א טאקסע פון שחיטה, פון קרקעות און אבצאהל פון מצבות אין אזא מאסשטאב, אז די קהלות פיהלען אין דעם א גרויסע פערלוסט פאר זייערע הכנסות.

די קאנפערענץ האט אלזא געטראגען דעם כאראקטער פון א בעראטונג, וואס האט געהאט די אויפגאבע אנצונעמען א שטעלונג אין דעם ענין און דערנאך זיך ווענדען צום בילדונגס-מיניסטעריום מיט געוויסע רעזאלוציעס און מעמאריאלען.

ווי געזאגט זענען איינגעלאדען געווארען די גרעסערע קהלות. צווישען זיי איז אויך אויסגערעכנט אין דער ווארשעווער פרעסע די שטאט קעלץ. ס'איז אלזא קלאר, אז אויך די ראדאמער יודישע קהלה, וועלכע רעכענט זיך פאר א גרעסערע קהלה פון קעלץ, איז אויך איינגעלאדען געווארען. אבער מען האט נישט געהערט, אז עמיצער פון ראדאם זאל זיין פערטרעטען אויף דער ווארשעווער קהלה-קאנפערענץ. ווארום ווען די ראדאמער קהלה וואלט געשיקט א דעלעגאט וואלט מען ראשות געהערט, אויסער דעם וואלט די שטאדט ראדאם געווען דערמאנט אין די בעריכטען פון דער ווארשעווער פרעסע, אזוי גוט ווי קעלץ.

אין טאקע אומפערשטענדליך וואס די ראדאמער קהלה האט קיינעם נישט דעלעגירט אויף דער קאנפערענץ, וואס איז איהר נישט ווייניגער נוגע ווי די איבריגע בעטייליגטע שטעדט.

לויט די רעדעס, וואס האבען געהאלטען די ווארשעווער און פראווינצער פרנסים אהן אינטערשיד פון פארטיי האט מען דייטליך ארויסגעזעהן, אז די נייע פעראָרדנונג פון מיניסטער טרעפט זעהר נישט צו גינסטיג דאס פינאנציעלע וועזען פון די יודישע קהלות און בעדראהט זאגאר אין א געוויסע מאס זייער עגזיסטענץ. שוין נישט רעדענדיג ערפון וואס זאדורך ווערט נאך מעהר פערקלענערט די רעכט פון דער קהלה אלס א זעלבסט-פערוואלטונג'ס-אינסטיטוציע.

ס'קאן זיין, אז די אורזאך וואס די ראדאמער קהלה האט זיך נישט בעטייליגט, איז געווען דאס, ווייל מ'איז דא פשוט געווען אין פערלעגענהייט. אפשר שווער געווען צו דעצידירען וועמען מ'זאל שיקען. האבען מיר דאך היינט אין ראדאם צוויי „מאכט - אינסטאנצען" אוי'פן געביעט פון קהלה וועזען. איין אינסטאנץ, ס'הייסט דער ניי-געוועהלטער ראט אין פערוואלטונג, וועלכע זענען נאך נישט טהעטיג, א מין „מיניסטער-יוט" אונטערוועגס, וואס ריכט דערווייל צו גלות און ווארט אויף א תיקון, אז מ'זאל זיי רופען צו בענוצען די מאכט — דאס איז איין אינסטאנץ. חוץ דעם האבען מיר נאך איינע און דאס איז די יעצטיגע קהלה, וועלכע איז נישט געוועהלט, נאר בעשטימט. די לעצטע איז טאקע טהעטיג, און אזוי ווי זי איז נאך ביי דער מאכט איז דעריבער אפשר נישט געווען צום האנדלען צושיקען איינעם פון דעם געוועהלטען ראט אדער פערוואלטונג, ווייל דאס אליין וואלט בפירוש געהייסען, אז דערמיט אנערקענט מען אליין דעם „יורידיש" יענעם וואס זענען געוועהלט. ווייטער שיקען א נישט געוועהלטען פרנס האט אויך נישט געפאסט, ווייל יענע אלע דרייצעהן קהלות אין פוילען וואס האבען גענומען אן אנטייל אויף דער קאנפערענץ אין ווארשא האבען דעלעגירט פרנסים פון די געוועהלטע ראטען און פערוואלטונגען.

ס'קאן מעגליך זיין, אז דא האט געשפילט א ראלע די שפארזאמקייט. די היינטיגע ראדאמער גמינע האט בפשט נישט געשיקט קיין דעלעגאט דערפאר, וואס איז פערבונדען מיט הוצאות הדרך און די היינטיגע צייט איז דאך א קריזיס, א שווערע ביי יודען. צו-וואס אויסגעבען געלט אזוי געלד. אייה וואס וואס יענע 13 קהלות האבען זיך יא ערלויבט אויף רייזע-שפעזען? איז דער תירוץ, אז יענע האבען נישט אזוי פיעל אויסגאבען ווי די ראדאמער קהלה.

און נאך א מאמענט קאן זיין איז געווען, וואס האט אונמעגליך געמאכט די בעטייליגונג פון דער ראדאמער קהלה אויף דער קאנפערענץ. דאס איז וואס די היגע קהלה איז פערנומען מיט חיכטיקערע זאכען און האט נישט קיין צייט צו פאהרען אויף אסיפות. אויף וועלכע ס'ווערען געפיהרט דיסקוסיעס איום דער פעראָרדנונג פון מיניסטער און אפשר גאר זעהט די היינטיגע ראדאמער גמינע און דער פעראָרדנונג א געוויסע דעמאקראטישע אויפפאסונג. אזוי ווי עס זאגט זיך ארויס אדוו. הארטגלאס (נאווע סלאווא) און אנדערע.

מילא ס'קאן אלץ געמאלט זיין. מיר זענען דאך עפעס יודען און יודען זענען דאך געבענשט מיט דער מידה דן צו זיין יעדען לכף זכות.

געעפענט א אומיסטע קיך אין „עזרה"

ווי אין א סך שטעדט אין פוילען איז אויך אין ראדאם געשאפען געווארען א הילפס-קאמיטעט פאר ארבייטסלאזע, אין וועלכען ס'זענען אריין פארשטעהער פון כמעט אלע פוילישע ארגאניזאציעס. דער הילפס קאמיטעט אין ראדאם ענטוויקעלט א ברייטע טהעטיגקייט. ערטיילט אומזיסטע מיטאגען ברויט און אנד. פראדוקטען פאר א גרויסע צאהל ארבייטסלאזע.

אין קאמיטעט זענען אויך פערטרעטען פארשטעהער פון דער יודישער בעפעלקערונג. לעצטענס האט זיך ביים אלגעמיינעם קאמיטעט געשאפען א יו

דישע סעקציע, וועלכע האט א אויפגאבע צו פארטיילען הילף די יודישע ארבייטסלאזע. צו דעם צוועק האט די יודישע סעקציע געעפענט פאריגען זונטאג א אומזיסטע קוך אין דער געזעל. „עזרה“.

פון זונטאג אן ווערט אין דער „עזרה“ ארויסגעגעבען 300 אומזיסטע מיטאגען אויף דעם שטעלט צו דער אלגעמיינער קאמיטעט פראדוקטען אויף 200 מיטאגען. דאס איבריגע גיט „עזרה“

פון „ברית-תרומפלדור“ אין ראדאם

קאמוניקאט

די לעצטע צייט ענטוויקעלט דער ברית תרומפלדור אין ראדאם א לעבהאפטע טעטיגקייט איף אלע געביטען. אזוי זענען ארגאניזירט געווארען העברעאישע אווענד-קורסען אונטער דער לייטונג פון בעוויסטען פעדאגאג אפעלבוים פון ווילנא. עס זענען שוין געשאפען געווארען 4 קורסען, ווי אויך א ספעציעלער קורס פאר אנפאנגער. עס ווערען צוגענומען אויך נישט מיטגלידער. דער חדש-אבצאהל איז זעהר א קליינער. איינשרייבונגען ווערען אנגענומען יעדען טאג פון 8 אווענד אין אייגענעם לאקאל זשעראמסקי 21.

* * *

עס ווערען געמאכט פארברייטונגען איינצוארדנען א א'מפאזאנטען חנוכה-אווענד אין איינעם פון די שענסטע זאהלען אין שטאט.

עס ווערט צוגעגרייט זעהר א רייכער פראגראם פון: דעקלאמאציעס, כאר און א איין-אקטער אויטגעפיהרט דורך דער אייגענער אמאטארען-גרופע.

עס ווערט אויך צוגעגרייט א מוזיקאלישער פראגראם וועלכען עס וועט אויספיהרען דער אייגענער ארקעסטער.

אינטערעסאנטער פראצעס פאר'ן ראדאמער קרייז-גערייכט

א גרויסע סענסאציע האט ארויסגערופען אין אסטראווצע א פראצעס, אין וועלכען א גאנצע יודישע פאמיליע איז געווען בעשולדיגט אין אומברענגען א לעבעדיג נפש, נאך נישט קיין געבוירענס.

די געשיכטע איז אזוי פארגעקומען:

אין אסטראווצע וואוינט א געוויסער ראובן שפילמאן, א בעקאנטער מוזיקער. אין יאהר 1924 האט שפילמאן פערקויפט א האלב הויז דעם אסטראווצער איינוואהנער שכנא אגאטער. נאך דער קניה איז ענטשטאנען אפטע סכסוכים צווישען ביידע שותפים, פון וואס דער פועל יוצא איז געווען א גאנצע סעריע פראצעסען אין גערייכט. אגאטער האט כסדר פערשיט מיט אנקלאגעס זיין שותף שפילמאן און איהם נישט געגעבען קיין מנוחה. טראץ דעם, וואס אגאטער האט כסדר פערשפיעלט אלע פראצעסען אין ער פונדעסטוועגען נישט אבגעשטאנען און רק געוואלט מנצח זיין דעם אלטען בעל-הבית. זיין אמביציע איז אוועק אזוי ווייט, אז ער האט זיך פערנומען נישט בלויז אויפ'ן שותף אליין, נאר ער האט געזוכט נקמה אויף דער גאנצער פאמיליע זיינע.

דעם לעצטען פראצעס וואס אגאטער האט פערפיהרט איז געווען א שעהנע און א גוטע. ער האט אייגעקלאגט צום צום פראקוראר און דערנאך אין גערייכט דעם שותף שפילמאן, זיין פרוי, איידעם טאכטער און אפילו אנ'אייניקעל שפילמאנס, אז זיי אלע צוזאמען זענען בעפאלען זיין פרוי ביילה אגאטער, וועלכע איז געווען אין אנדערע אומשטענדען און איהר אזוי שרעקליך צושלאגען, אז זי האט גע'מפילט און אויך בעקומען א הארץ-פעהלער.

דער פראצעס איז די טעג בעטראכט געווארן אין אסטראווצע פאר'ן ריכטער-קאלעגיום פון ראדאמער קרייז-גערייכט. ס'זענען ארויסגערופען געווארען עטליכע דרייסיג עדות און די גאנצע שטאדט איז פון גרויס נייגעריגקייט געווען פערזאמעלט אין און ארום דער גערייכטס-געביידע.

נישט געשטעלט זיך צום פראצעס האט זיך נישט געשטעלט די פרוי פון ראובן שפילמאן, וועלכע איז אויך געווען אונגעקלאגט, אז זי האט זיך בעטייליגט אין אנפאל אויף דער פרוי אגאטער. פרוי שפילמאן איז דורך דער צייט געשטארבען, נישט קאנענדיג אריבערטראגען די צרות, וואס זי האט געהאט אויסצושטעהען צוליב די אפטע מחלוקת'ען.

אין גערייכט האט פרוי אגאטאר ערקלערט אז שפילמאן מיט זיינע קינדער זענען איהר בעפאלען וויסענדיג גוט, אז זי איז שוואנגער און זיי האבען דעריבער בעוואוסטזיניג דער'הרג'עט א לעבעדיג נפש, וואס זי האט געטראגען אינטער איהר הארץ.

אויף דער פראגע פון די ריכטער פון וואנען זי איז זיכער, אז די שפילמאנ'ס האבען געוויסט, אז זי איז שוין אין אנדערע אומשטענדען, האט פרוי אגאטער נעענטפערט, אז זי האט וועגען דעם דערצעהלט בעקאנטע. צו דעם האט אגאטער'ס אדוואקאט סטופניצקי, א קריסט, מוסיף געווען, אז אין טקוה האט פרוי אגאטער פערטרויט דעם סוד איהרע נאהנטע און אזוי ווי די פערשטארבענע פרוי שפילמאן איז אויך דאן געווען דערביי האט זי ממילא געוויסט און נאכדעם איבערגעגעבען איהר פאמיליע.

דער דאזיגער בעוויז ווערט אבער גלייך צוקלאפט דורך דער ערקלערונג פון שפילמאנ'ס טאכטער, וועלכע רעכענט אויס דעם יאהר-עלטער פון איהר מוטער און בעווייזט, אז לויט דעם יודישען דין איז אזא עלטערע פרוי ווי איהר מוטער פטור צוגעהן אין מקוה אריין.

נאכ'ן דורכשטודירען די דינים פון סדר-נשים און נאכ'ן אויסהערען א רייהע עדות האט פרוי אגאטער בעקומען אין גערייכט א הארץ-אטאק און מ'האט זי אין א שווערען צושטאנד געמוזט אהיימפיהרען.

דאס גערייכט נאכ'ן אויסהערען די צדדים האט איינגעפונען, אז די בעשולדיגונג געגען די שפילמאנ'ס איז נישט בעגריגדעט; אז גע'מפיל'ט האט פרוי אגאטער צוליב אנדערע סבות און, אז א הארץ ליידענדע איז זי שוין פון לאנגע יאהרען. דאס גערייכט האט דעריבער די שפילמאנ'ס פריי געשפראכען.

203-4

צי איז רעוומאטיזם און פאדאגרע היילבאר?

ווי עס איז אלגעמיין בעוואוסט, שטאמען רעוומאטיזם, פאדאגרע און עהנליכע ליידען דערפון וואס עס זאמעלט זיך הארנזויער אינם ארגאניזם. הארנזויער בעשטעהט פון קליינע נאדעלשפיציגע קרישטאלען, וועלכע באזעצען זיך אין די מוסקולען און אנדערע גלידער און וואס פערארזאכען א סך מאל ביי די קלענסטע באוועגונגען שרעקליכע שמערצען. בפרט אין די געלענקען קענען די שארפע קרישטאלען גורם זיין די ערגסטע שטערונגען און אויס דעם בעטרעפענדען מענש א קריפל מאכען. דער אונגליקליכער קראנקער, געפייניגט פון שרעקליכע ווייטאגען, פארלירט שטופענווייז די קראפט אין זיינע גלידער. אויך ה' א. העפליך, לאדזש, ראקיצינסקא 25 האט פיעל געליטען, ביז ער האט דאס ריכטיגע מיטעל געגען זיינע ליידען געפונען. ער שרייבט אונז צ. א.: מיט 4 יאהר צוריק האב איך געהאט דעם ערשטען אטאק פון רעוומאטיזם. דורך הייסע בעדער האב איך אנפאנגס געפיהלט א בעסערונג אבער תיכף זענען די שמערצען נאך העפטיגער ווידער צוריקגעקומען און בין פון זיי נישט פטור געווארען. מיין רעכטע קני איז אנגעשוואלען און גאנץ שטייף געווארען, ביים גיין אויף טרעפ האב איך איין פוס געמוזט נאכשלעפען. ווען איך בין א לענגערע צייט געזעסען, איז מיר געוועזען שווער אויפצושטיין. גראד דאמאלס לעז איך אין דער צייטונג, אז א הער אויס לעמבערג האט זעהר גוטע ערפאהרונגען מיט טאגאל געמאכט. אויך מיר האבען די טאבלעטען גלענצענד געהאלפען. איך גיי ווידער ווי פריהער אזוי ווי כ'וואלט קיינמאל נישט געקרענקט אויף רעוומאטיזם. עהנליך זענען מודיע טויזענדער מענשען וועלכע האבען באנוצט טאגאל ביי רעוומאטיזם, פאדאגרע, ברעכען אין קושיזש, רייסען אין די געלענקען, נערווען און קאפשמערצען, גריפע, פערקיהלונגען און עהנליכע קראנקהייטען. אפילו ביי לאנגיעהריגע ליידען האט מען מיט טאגאל דערגרייכט איבערראשענדע דערפאלגען, ווייל עס איז עוקר מן השורש די קראנקהייט. אונשעדליך פאר'ן הארץ, מאגען און אנדערע ארגאנען. איבער טויזענדער דאקטוירים פארשרייבען טאגאל. טא קענט איהר דאך אויך מיט דעם פולסטען פערטרויען עס קויפען. צו באקומען אין אלע אפטייקען.

איינברוך אין דער ביורא פון וואסערלייטונג און קאנאליזאציע.

היינטיגע וואך האט מען געפרובט מאכען אנ'איינברוך אין דער ביורא פון וואסערלייטונג און קאנאליזאציע ביים אויפברעכען די אויסענוועניגסטע טהירען איז די ארבייט געשטערט געווארען און די איינברעכער זענען צוליב אבשרעקונג אנטלאפען.

ס'ווערט אויסגעדריקט אנ'השערה, אז דער געפלאנטער איינברוך האט געהאט פאר א ציעל צו פערניכטען, אדער צו צונעמען די דאקומענטען וועלכע זענען נוגע דער טהעטיגקייט פון דער פריהערדיגער שטאדט-פערוואלטונג.

קאמוניקאט.

דער אידישער אקאדעמיקער - קרייז מעלדעט, אז שבת דעם 7-טען ה. ח. 4.30 נ. מ. פינקטליך וועט אין אייגענעם לאקאל רווייגסקא 13 פארגעלעזען ווערען דער 5 טער נומער פון דער לעבעדיגער צייטונג „פארום“

איינטריט פאר אלע.

ראדאמער פרוי געבוירען א קינד אויף דער קאלייקע

די ראדאמער פרוי רהל בעקער, האט פאהרענדיג קיין ווארשא מיט'ן אויטאבוס און דערנאך מיט דער גריצער קאלייקע געבוירען אויפ'ן וועג אין וואגאן פון דער קאלייקע א קינד. אין ווארשא האט די רעטונג'ס פאגאטאוויע די געווינערין אבגעפיהרט אין יורישען שפיטאל.

יודיש טעאטער.

די טרופע אונטער דער לייטונג פון דעם אין ראדאם גוט בעקאנטען אר-טיסט ביאלקאוויטש טרעט אויף פון היינט-אן אויף איינינע גאסטראל-פאר-שטעלונגען.

אין דער טרופע זענען אנגאזשירט געווארען פרישע און גוטע כחות.

אין רעפערטואר געהט אויך אריין די „רומענישע חתונה", וואס איז מיט איינינע יאהר צוריק געשפיעלט געווא-רען אין ראדאם אונצעהליגע מאהל מיט גרויס ערפאלג.

ווי דערזאלט וועט אויך היינט שפי-לען אלס דבורה פרוי צוויליך.

„ליליפוט"?

עס איז איבעראל בעוואוסט, אז די אויסארבייטונגען פון דער בעקאנטער פירמע „ליליפוט" (צוקער-וואני-לין, באק-פולווער, לעגומינען) זענען די בעסטע. אויך אין ראדאם זענען די אויסארבייטונגען איבעראל צו בעקומען. גיט אכטונג אויף דער מארקע „ליליפוט".

■ אויף ראדאם-קיעלץ און זייער אומגעגענד ■

דעם אויסשליסליכען אליינפערקויף פון

טיי, קאווע און קאקאא

אין ${}^{2}|_{1}$, ${}^{4}|_{1}$ קילאווע בלעכענע פאקונג אויף ראטעס

וויל איבערגעבען די פירמע.

„STAWAN-TEA" Warszawa Orła 13 m 2

Kino dźwiękowe „Nowe Czary"

די טעג

ווערט דער קינא „נייער טשארי" געעפענט מיט א הערליך שלאגער-בילד אלס א

קלאנגקינא

געשפילט אויף א קלאנג-אפאראט.

קעלצער אבטיילונג.

פון האנדווערקער פעראיין

דעם יורישען האנדווערקער פעראיין אין קעלץ דראהט ליקווידירט צו ווע-רען.

דאס דאזיגע דערוויסען מיר זיך פון די אלארם-אויפרופען, וואס דער האנד-ווערקער פעראיין האט היינטיגע וואך ארויסגעלאזט צו זיינע מיטגלידער.

עס וואלט באמת געווען א גרויסער געזעלשאפטליכער סקאנדאל ווען די אנפיהרער פון האנדווערקערטום אין קעלץ זאלען דערלאזען צום אינטערגאנג פון פעראיין. דען די קעלצער האנדווער-קער-ארגאניזאציע געהער צו די גרעס-טע אין לאנד. בלויז די צאהל מיטגלי-דער דערגרייכט ביז 1500. ליידער אבער איז די טעטיגקייט לעצטענס, צוליב גע-וויסע סיבות, שטארק אבגעשוואכט גע-ווארען און דער פעראיין שטעהט איצט ערב אונטערגאנג.

אויף היינט שבת 6 אווענד איז גע-רופען געווארען א אויסערגעוועהנליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון אלע מיט-גלידער בכדי ארומצורערען די געשא-פענע לאגע.

עס איז צו האפען, אז קיין איין אי-דישער האנדווערקער, וועמען די עג-זיסטענץ פון זיין פעראיין איז טייער, וועט נישט פעהלען אויף דער דאזיגער פערזאמלונג!

זיין פרוי האט איהם פערראטען האט ער דערשאסען דעם געליעבטען.

דאס קיעלצער קריין-געריכט האט היינטיגע וואך בעטראכט א פראצעס געגען א רייכען קריסטליכען גוטבע-זיצער איגנאצי פרוסעק פון דארף ווענג-זשין, וועלכער איז געווארען בעשול-דיגט, אין דערשיסען דעם איינוואהנער פון יענעם דארף יאן קארנאצקי.

קארנאצקי איז געווען א לוסטיגער לעב-יונג אין דארף און א לענגערע צייט האט ער זיך געטשעפעט צו פרוסעקס יונגע פרוי. אין דעם קריטישען טאג איז קארנאצקי אריינגעקומען אין פרוסעק'ס וואהנונג טרעפענדיג בלויז זיין ווייב. דא איז ער פערבליבען א קורצע צייט. אבער אין דער לעצטער מינוט איז אנ-געקומען פרוסעק, וועלכער איז געווארען שטארק אייפערזיכטיג און געדראהט קארנאצקין, אז ער וועט איהם הרג'ענען.

ווען דער לעצטער איז איוועק אהיים איז איהם פרוסעק נאכגעגאנגען און ארויסכאפענדיג א רעוואלווער צו איהם געשאסען 4 מאל. איין קויל האט קאר-נאצקין געטראפען אין הארץ. ער איז באלד געפאלען טויט.

מורא האבענדיג, אז מען וועט ענט-דעקען דעם מארד האט פרוסעק בע-האלטען דעם טויטען קערפער אין א גרוב. אבער באלד צוטארגענס האבען מענשען געפונען דעם קערפער און נאך א קורצע אויספארשונג איז פעסט-געשטעלט געווארען ווער עס איז דער מערדער.

או פ'ן פראצעס האט דער מערדער גע'טענה'ט, אז ער האט שטארק ליעב זיין פרוי און פאר אייפערזיכט האט ער דערשאסען קארנאצקי'ן. עס איז אויך אויסגעהערט געווארען אלס עדות פרוסעק'ס פרוי, וועלכע האט ערקלערט, אז איהר מאן תאט זיך זאן געפונען אין א אויסערגעוועהנליכען אויפגע-רעגטען צושטאנד.

דאס געריכט האט פרוסעק'ן פער-משפט אויף 3 יאהר תפיסה.

איך פאדער-אויף דעם ה' משה איטשע האראוויטש צו געהן מיט מיר חאלטען א דין-תורה, ווענען דער עקסמיסיע, וואס ער האט ארויסבע-קומען אויף מיין דירה. איך פיהל אין זיין האנדלונג א גרויסע עולה.

ראדאם. הרב ישעי' זלאטניק.

Bata

פערביליגט די פרייזן פון גומי-שיך

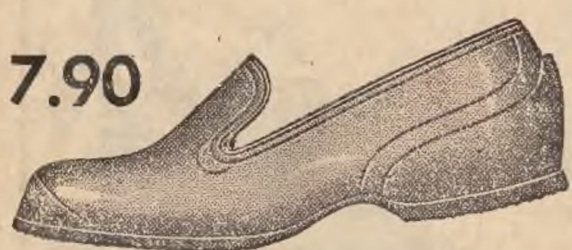

Fason 9817·61

מענער-קאלאשען. קאלאשען פערהיטען דאס געזונד און די שיך, זעהר דויערהאפט און עלעג.

Fason 2862 01

וואַרימע קינדער-שניי-שיך אינגאנצען אויף גומי, ארומגענומען מיט סאמעט, שנאלען-שלאס.

Fason 1865·01

שניי-שיך אינגאנצען פון גומי, שווארצע, אויף א פאסעקיל מיט א סאמעט-קעלנערל.

טעאטער „ראזמאיטאשטשי"

נאר 4 פארשטעלונגען!
צו פאפולערע פרייזען!

פון בעוויסטען זינגער פון ווילנער פאלק'ס-טעאטער **מיכאל טריללינג**

ציזאמען מיט די בעקאנטע ארטיסטען:

פרויען: חנה ביאלקאוויטש, חנה צווייליך, ר. ראזענצווייג, ח. שייער א. א.
ה"ה: ישראל ביאלקאוויטש, ישעיה צווייליך, חיים פאלענסקי,
ל. איזראלאוו, י. שייער א. א.

פרעמיערע! פרייטאג דעם 6 ה. ח. 9 אוו. פרעמיערע!

ווערט געשפילט דער לעצטער ... ווארשעווער שלאגער **עולכע גנבים** אין 3 אקטן מיט געזאנג און טענץ

שבת דעם 7 ד. ח. 4 נ. מ. ווערט געשפילט **עקדת יצחק**

שבת 9 אוו. ווערט געשפילט **רומעניש חתונה**

זונטאג דעם 8 ווערט געשפילט **וואס?** לייענט אין די אפישען זונטאג

בילעטען צו בעקומען ביי דער קאסע פון טעאטער.

Wezwanie.

Wzywam p. Szaję Sandla z **Radomia, wieś Michałów,** do uregulowania **sumy** zł. 3770. przyznaną na sądzie polubownym u p. **rabina Kostenberga** w Radomiu, w ciągu dni **10**, gdyż po tym terminie sprawę skieruję na drogę sądową,

M. Wiczyk Częstochowa.

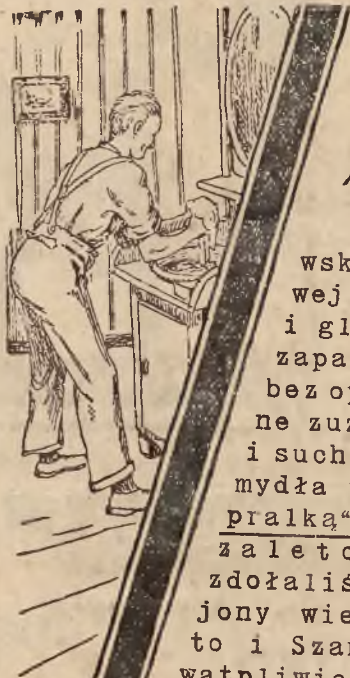

Czystość i łagodność

wskutek wysokoprocentowej zawartości tłuszczu i gliceryny, aromatyczny zapach, niższa cena - bo bez opakowania, - oszczędne zużycie - bo twardsze i suchsze - oto są znamiona mydła marki „Kołłontay z pralką". Skoro dzięki tym zaletom naszego mydła zdołaliśmy pozyskać miljony wiernych klientek, to i Szanowną Panią niewątpliwie zadowolimy. Czy Szanowna Pani nie zechciałaby przekonać się o tem?

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927r.

General. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski

DOM KOMISOWY M. CUKIERMAN KIELCE

ul. Sienkiewicza 29, Telefon 455.

Kino CORSO Rewja

Od Poniedziałku 2 Listopada R. B.

WIELKI DRAMAT.

Dwaj Malcy
Złodzieje Paryża

W rolach głównych

Signoret Ivette Guilbert, Jean Forest, I inn.

Na scenie **REWIA** | Goście z Andaluzji

Do obrazu i rew. przygrywa ORKIESTRA

Redaktor CH. M. HERC

Drukarnia Wyd. „Radomer-Kielcer Leben" Radom, Szwarlikowska 20.